

تاریخ انقلاب اسلامی

جلد دوم

قانون اساسی از پیش نویس تا بازنگری

مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت

عنوان و نام پدیدآور	: قانون اساسی از پیش نویس تا بازنگری/ تدوین موسسه فرهنگی قدر ولایت
مشخصات نشر	: تهران: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۶ص: مصوف: ۱۳/۵×۲۱/۵س.
فهرست	: تاریخ انقلاب اسلامی: ج. ۲
شابک	: دوره ۳۸۰-۳۹۵-۹۶۴-۹۷۸ : ج. ۲ ۹۷۸-۹۶۴-۳۸۰-۳۹۵-۹۶۴-۹۷۸ :
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: ایران -- تاریخ -- انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷
موضوع	: ایران -- قانون اساسی (جمهوری اسلامی)
شناسه افزوده	: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت
شناسه افزوده	: تاریخ انقلاب اسلامی: ج. ۲
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ج. ۲/ت DSR1۵۵۲
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۰۷۰۵۵۱

مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت

تاریخ انقلاب اسلامی

قانون اساسی از پیش نویس تا بازنگری

تألیف و ناشر: موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت

نوبت چاپ: ششم ۱۴۰۳ / شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

حروفچینی: ظریفیان / لیتوگرافی: سحر / چاپخانه و صحافی: سر قدر ولایت

طرح جلد: امیر خلیلی فرد

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۸۲-۳۹۵-۴۹۵-۹۶۴-۹۷۸ / شابک دوره: ۹۷۸-۹۶۴-۳۸۰-۳۹۵-۴۹۵-۹۶۴-۹۷۸

قیمت: ۱۳۰۰۰۰ تومان

دفتر توزیع و پخش: خیابان پاستور - خیابان ۱۲ فروردین جنوبی - کوچه خاقانی پلاک ۸

تلفن: ۶۶۴۹۹۵۸-۶۶۴۱۱۱۵۱ / نمابر: ۶۶۹۷۰۲۰۵

نشانی پایگاه اینترنتی: www.ghadr110.ir / نشانی پست الکترونیکی: info@ghadr110.ir

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است

این کتاب با کاغذ حمایتی چاپ شده است

فهرست

مقدمه

۹

فصل اول

پیش‌نویس قانون اساسی

۱۵

تهیه پیش‌نویس قانون اساسی

۱۹

بررسی پیش‌نویس قانون اساسی توسط شورای انقلاب

۲۲

الف - مواضع احزاب سیاسی

۲۵

ب - مواضع مراجع شیعی

۲۷

ج - مواضع امام خمینی (ره)

فصل دوم

انتخابات مجلس خبرگان

۳۱

تشکیل مجلس بررسی قانون اساسی

۳۵

خبرگان اسلام‌شناس

۳۷

تعداد اعضای نمایندگان مجلس خبرگان

۳۸

جوسازی‌های مخالفان برای ممانعت از تشکیل مجلس خبرگان

۴۲

واکنش امام خمینی (ره) نسبت به توطئه حذف مجلس خبرگان

۴۴

نامزدهای احزاب در انتخابات مجلس خبرگان

۴۴

حضور روحانیون در صحنه انتخابات

۴۵

ائتلاف بزرگ خط امام

۴۵

تأکید مخالفان بر تأسیس مجلس مؤسسان

- ۴۶ موضع گروه‌های چپ و منافقین
- ۵۰ ارزیابی پیش از انتخابات
- ۵۱ نگرانی از حضور روحانیون در مجلس خبرگان
- ۵۲ پیروزی روحانیون در انتخابات خبرگان و اعتراض مخالفان
- ۵۴ شایعه تقلب!
- ۵۶ توطئه تعویق قانون اساسی
- ۵۹ آغاز به کار مجلس خبرگان و ناامیدی مخالفان

فصل سوم

بررسی و تصویب قانون اساسی و اصل ولایت فقیه

- ۶۳ آغاز به کار مجلس خبرگان قانون اساسی
- ۶۴ تغییر آیین‌نامه مجلس خبرگان
- ۶۵ آغاز نقد پیش‌نویس قانون اساسی
- ۶۷ مطرح شدن اصل «ولایت فقیه»
- ۶۹ مخالفت با اصل ولایت فقیه در مجلس خبرگان، به‌خصوص از سوی دولت موقت
- ۷۴ طرح ولایت فقیه در مجلس خبرگان
- ۷۵ مخالفت عزت‌الله سحابی با اصل ولایت فقیه
- ۷۹ مخالفت احزاب سیاسی با اصل ولایت فقیه
- ۸۹ اندیشه ولایت فقیه پیش از بررسی اصل پنجم
- ۹۲ تلقی مخالفان از اصل ولایت فقیه
- ۹۲ شبهه‌افکنی مخالفان ولایت فقیه
- ۹۳ منافات ولایت فقیه با دموکراسی!
- ۱۰۱ ناکارآمدی ولایت فقیه!
- ۱۰۲ مخالفت با اختیارات ولی فقیه
- ۱۱۴ انتخابات ولی فقیه
- ۱۱۵ تلاش دولت موقت برای انحلال مجلس خبرگان قانون اساسی!
- ۱۱۹ تبلیغات علیه قوانین اسلام

۱۲۱	اخلال در رأی‌گیری قانون اساسی
۱۲۲	ترساندن مردم از قانون اساسی
۱۲۴	طرح اشکال در قانون اساسی
۱۲۶	درخواست متمم قانون اساسی
۱۳۰	تصویب قانون اساسی

فصل چهارم بازنگری قانون اساسی

۱۳۳	انگیزه‌های منجر به بازنگری قانون اساسی
۱۳۴	چگونگی بازنگری قانون اساسی
۱۳۹	حذف نخست‌وزیر
۱۳۹	رهبری
۱۴۰	حذف مرجعیت از اصل ولایت فقیه
۱۴۳	اختیارات ولی فقیه (مطلقه)
۱۴۳	حدود اختیارات رهبری
۱۴۵	مجمع تشخیص مصلحت نظام
۱۴۵	اداره صدا و سیما
۱۴۶	اداره قوه قضائیه
۱۴۶	تغییر نام مجلس شورای ملی به مجلس شورای اسلامی
۱۴۷	اضافه کردن اصل بازنگری قانون اساسی
۱۴۸	اختیارات شورای نگهبان
۱۵۱	فرمان همه‌پرسی بازنگری قانون اساسی
۱۵۴	محاسن قانون اساسی جمهوری اسلامی
۱۵۵	اصل ولایت فقیه
۱۵۵	تدوین قانون اساسی توسط خبرگان و اسلام‌شناسان
۱۵۶	حق حاکمیت مردم در قانون اساسی
۱۵۸	تحکیم بنیادهای اقتصادی بر مبنای هدف، نه وسیله

۱۵۸	حق و حقوق احزاب و اقلیت‌های مذهبی
۱۵۹	تفکیک قوای سه‌گانه
۱۶۰	تشکیلات شورای نگهبان
۱۶۱	اصل شوراها
۱۶۲	کرامت انسانی در قانون اساسی جمهوری اسلامی
۱۶۵	توجه به زن و خانواده

پیوست‌ها

۱۷۱	پیوست شماره ۱
۲۰۴	پیوست شماره ۲
۲۰۵	پیوست شماره ۳
۲۰۶	پیوست شماره ۴
۲۱۴	پیوست شماره ۵
۲۳۵	منابع
۲۳۷	نمایه موضوعی
۲۴۳	نمایه اشخاص
۲۴۷	نمایه اماکن

مقدمه

تاریخچه تدوین قانون اساسی به شیوه جدید در ایران، بسیار جالب و در عین حال آموزنده است. اولین قانون اساسی در دوران مشروطه تدوین شد. آن چنان که در تواریخ مربوط به مشروطیت آمده است، بعد از پیروزی مشروطه‌طلبان و صدور دستخط فرمان مشروطیت از سوی مظفرالدینشاه، جمعی از مردم معذور با عجله، قانون اساسی را تدوین کردند. چند شاخص، چهره قانون اساسی تدوین شده را به خوبی، مشخص می‌نماید:

۱- تدوین‌کنندگان اصلی این قانون، اغلب با تحصیل کرده غرب بودند و یا دل‌باخته فرهنگ غرب!

۲- اغلب افرادی که در تیم تدوین قانون اساسی شرکت داشتند، عضو تشکلات جاسوسی و تحمیلی غرب یعنی لژ بیداری ایرانیان، انجمن سری و فراموش‌خانه بودند. افرادی چون: صنیع‌الدوله، وثوق‌الدوله، نصرالله تقوی، سعدالدوله، مخبر‌الملک، حاج امین‌الضرب، حسنعلی‌خان هدایت، حاج معین بوشهری و در تنظیم متمم قانون اساسی به حسن تقی‌زاده، مستشارالدوله، مشاورالملک، سعدالدوله، نصرالله تقوی و امین‌الضرب حضور داشتند.

۳- این افراد براساس توصیه میرزا جوادخان سعدالدوله قانون اساسی بلژیک و انگلستان را به عنوان الگو قرار داده و بر این پایه قانون اساسی را نوشتند.

۴- نمایندگان مجلس اول که براساس طبقات شغلی و ثروت تشکیل شده بود، تجربه کافی و اطلاعات لازم را در خصوص تدوین قانون اساسی نداشتند.

۵- به دلیل بیماری رو به تشدید مظفرالدینشاه، منورالفرکان و اعضاء انجمن‌های سری و لژ برای اینکه قانون اساسی با مشکلی روبه‌رو نشود و به امضاء مظفرالدینشاه قبل از فوت او برسد در تدوین آن تعجیل کردند. قانون اساسی که با این شاخص‌ها تدوین شده بود، اگرچه

قبل از فوت مظفرالدین شاه آماده و به امضای او رسید - اما بلافاصله کاستی‌های آن عیان شد، به‌طوری که مجبور شدند متمم قانون اساسی را تهیه نمایند. همین مسئله سبب شد تا علما و طبقات مختلف مردم - که در تدوین قانون اساسی اول، دور نگهداشته شده بودند - در جریان قرار گرفته و بحث‌های مختلفی به‌ویژه از سوی دیدگاهی که مشروطه را دینی و مشروع می‌خواست پیش بیايد.

شیخ فضل‌الله نوری به‌عنوان سردمدار مشروطه مشروعه - که خود در برپایی نهضت و پیروزی آن نقش اساسی داشت اما با دیدن عملکرد و تفکرات منورالفکران داخل در مشروطه و ارتباط آنان با بیگانگان و سفارت انگلیس مسئله تطابق مشروطه را با شرع پیش کشیده بود - خواه بررسی بیشتر قانون اساسی به‌ویژه در مواردی چون مساوات و آزادی داشت. فراز و نشیب‌های فراوانی در بررسی متمم قانون اساسی پیش آمد تا اینکه شیخ فضل‌الله نوری؛ بعد از آنکه رها برای اصلاح قانون اساسی براساس شریعت اسلام بسته‌اید؛ اصل ابدی نظارت علما بر مصوبات مجلس را ارائه کرد که با جنجال منورالفکران و انجمن‌ها روبرو شد اما درنهایت با ایستادگی شیخ و حمایت علماء بزرگ و مردم، مجبور شدند با تغییراتی به‌عنوان اصل دوم متمم قانون اساسی از آن تصویب نمایند.^۱

این اصل همچنان که کاردار سفارت انگلیس و دیگر مقامات آن کشور به منورالفکران گفته بودند، متروک ماند و با سماجت غرب‌گرایان خبر از برهه کوتاهی، اجرایی نشد. البته قانون اساسی مشروطه، در دوره تسلط رژیم پهلوی و کودتایی و فاسد پهلوی، در تمامی بندها و مواد آن، متروک شد و مورد استناد و اجرا قرار نگرفت. چنانچه محمدرضا پهلوی آنگاه که کلیت رژیم غاصب خود را در سال ۱۳۵۷ در شرف ویرانی و سقوط یافت، پیشنهاد کرد که طبق قانون اساسی، او سلطنت کند و در امور کشور مداخله ننماید!! همین مسئله به نوعی اعتراف به دخالت رضاشاه و محمدرضا به زیر پا گذاشتن مهم‌ترین اصل قانون اساسی مشروطه یعنی عدم دخالت شاه در امور دولت و وزراء است!

با پیروزی انقلاب اسلامی، به‌طور طبیعی موضوع تدوین قانون اساسی با جهت‌گیری انقلابی و اسلامی مطرح شد، آن چنان که مواد آن ضامن آزادی، استقلال و جمهوری اسلامی

۱- برای آگاهی بیشتر از نحوه تدوین قانون اساسی و متمم آن و تدوینگران این قانون به کتاب «درمشروطه چه گذشت؟» جلد سوم از منشورات همین مؤسسه رجوع شود.

باشد.

قبل از آنکه انقلاب در ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ به پیروزی کامل برسد و رژیم شاهنشاهی ساقط شود، گروهی از جمله اعضای شورای انقلاب به تدوین پیش‌نویس برای قانون اساسی اقدام کرده بودند تا آمادگی و فرصت کافی برای بررسی وجود داشته باشد. بعد از رفراندوم و تعیین نظام جمهوری اسلامی ایران با مجموع آرای ۹۸/۲ درصد مردم، نوبت به بررسی و تصویب قانون اساسی رسید. قانون اساسی یعنی قانون مادر که همه امور بایستی براساس آن تنظیم و جریان یابد و قوانین و مقررات مصوب مجلس در چهارچوب آن انجام شود. کلیه روابط و وظایف قوا نیز در این قانون معلوم می‌شود. لذا تدوین آن به‌ویژه در شرایط پیروزی انقلاب اسلامی و موجی که در منطقه ایجاد کرده حساسیت برخی کشورها از جمله اسرائیل و آمریکا را به خود جلب کرده بود، از اهمیت بسیار بود. مسئله مهم فراروی بررسی و تصویب قانون اساسی قرار داشت که مخالفین با تحریک عوامل وابسته به استکبار جهانی به‌شدت روی آن حساسیت نشان دادند. چالش‌های بزرگی ایجاد کردند که با درایت امام خمینی و بصیرت و حمایت مردم خنثی گردید.

اول: تشکیل مجلس خاص و نمایندگان مردم برای بررسی پیش‌نویسها و نقطه نظرات گروه‌ها و شخصیت‌ها و تصویب قانون اساسی.

دوم: مواد قانون اساسی بر چه مبنا و پایه‌ای و با چه نگاهی و با استناد به چه اصولی تصویب شوند؟

در محور اول: حضرت امام خمینی، قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، در کوران انقلاب، اشاره به تشکیل مجلس مؤسسات مرکب از نمایندگان مردم داشتند. این مطلب بعد از پیروزی و حمله شدید گروهک‌ها و جمعیت‌ها و احزاب مختلف به اصل انقلاب و ماجرای رفراندوم و تصویب جمهوری اسلامی که لیبرال‌ها و ملی‌گراها به جمهوری دموکراتیک نظر داشتند، حساسیت بیشتری پیدا کرد. حضرت امام خمینی با ملاحظه شرایط سیاسی جامعه و دشمنی‌ها به این نتیجه رسیدند که تشکیل مجلسی با ۵۰۰-۶۰۰ نماینده، بررسی و تصویب قانون اساسی را با مشکلات عدیده‌ای مواجه می‌کند که مهم‌ترین آنها، طولانی شدن بحث‌ها و به تعویق افتادن تصویب قانون اساسی است و خلأ قانون اساسی، تشکیل نهادهای مختلف من‌جمله دولت و مجلس را با مشکل مواجه خواهد ساخت و این موضوع

به زیان امنیت و پیشرفت کشور و به نفع گروهک‌های معاند و دشمنان جهانی انقلاب است. بر این اساس حضرت امام توجه همگان را به تشکیل مجلس خبرگان قانون اساسی با حداکثر هفتاد، هشتاد نفر جلب کردند و نکته دوم ارائه رهنمود به مردم بود که می‌بایستی نمایندگان، فقیه، دین‌شناس و انقلابی باشند تا قانون اساسی مطابق آرای مردم، با اسلام و احکام الهی و موازین شرعی سازگار باشد نه با فرهنگ و القآت تفکر غرب. علی‌رغم فشارهای تبلیغاتی و سیاسی مخالفان داخلی و بین‌المللی، حضرت امام بر این مواضع اصولی و انقلابی تأکید و اصرار کردند و لذا مجلس خبرگان قانون اساسی با اکثریت چهره‌های اسلامی و انقلابی با رأی مردم تشکیل گردید.

در محور دوم، به‌طور طبیعی می‌بایستی مباحث قانون اساسی بر مبنای اسلام ناب مطرح می‌شد، اما برخی نمایندگان که دیدگاه‌های متأثر از فرهنگ غرب داشتند به دنبال موادی بودند که به تعبیر خدش‌نازک و بوی لیبرالی و دموکراتیک داشته باشد. این اختلاف نظر با طرح برخی مواد از جمله اصول مربوط به ولایت فقیه، به‌طور صریح، آشکار شد. در بیرون از مجلس هم جریان مقابل انقلاب اسلامی متشکل از تفاله‌های رژیم پهلوی و گروهک‌های چپ و راست و ملی‌گرا همراه با تبلیغات جهانی، به‌شدت نسبت به اصل ولایت فقیه واکنش نشان داده و با تعبیری چون دیکتاتور و انحصارطلبی این مواد را مورد هجمه قرار دادند و به شخصیت‌هایی که مدافع این اصل بودند با همان ریسپ‌ها یورش بردند.

حضرت امام خمینی (ره) با تبیین اصل ولایت فقیه، با استنادی ولی فقیه به قانون و عدم تخطی او، حیطة اختیارات ولی فقیه، برکات ولایت فقیه، ریشه‌های اعتقادی آن، به شبهات مطرح شده پاسخ مستدل داده و بصیرت ملت را در برابر هجمه تبلیغاتی و روانی دشمنان افزایش دادند. در داخل مجلس هم شخصیت‌های بزرگی چون شهید بهشتی، آیت‌الله العظمی خامنه‌ای، آیت‌الله صدوقی، دکتر آیت از این اصل با منطق قوی دفاع کردند. مخالفان که متوجه قوت استدلال و استواری امام و فقهای انقلابی شدند، در یک توطئه حساب شده در صدد انحلال مجلس خبرگان قانون اساسی برآمدند و تأسف‌آور آنکه این طرح در هیئت دولت مطرح می‌شود! بازرگان برای اتمام کار، و در تنگنا قرار دادن امام، مسئله را به عنوان مصوبه و یک کار تمام شده به امام عرضه می‌کند و حضرت امام به‌شدت با آن مخالفت کرده و مردم را در جریان این توطئه قرار می‌دهند. توطئه انحلال مجلس

خنثی شده و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر مبنای اعتقادات و باورهای اسلامی و محوریت ولایت فقیه و با حفظ استقلال و آزادی نظام و حقوق اساسی مردم و تکریم آن به تصویب مجلس رسیده و در همه‌پرسی، مردم با رأی آری خود آن را تأیید نمودند. قانون اساسی بعد از حدود ۹ سال اجرا و در اواخر عمر پُربرت امام خمینی، با خواست آن حضرت در جمعی که معظّمه انتخاب فرموده بودند مورد بررسی مجدد قرار گرفت و اصلاحاتی در آن اعمال شد. از جمله پُست نخست‌وزیری حذف و مجمع تشخیص مصلحت نظام که بنا بر نیاز کشور به وجود آمده بود، در آن گنجانده شد. شرط مرجعیت از شرایط رهبری حذف شد و تغییرات دیگری... که در این کتاب آن را ملاحظه و مطالعه خواهید فرمود.

متمم قانون اساسی، بعد از رحلت حضرت امام خمینی(ره)، در همه‌پرسی، به تأیید و تصدیق مردم رسید. فراز و نشیب‌هایی که در این فشرده ذکر گردید، در کتاب به‌طور مشروح‌تر مورد بررسی قرار گرفته و مواضع، روایات، احزاب، جمعیت‌ها و شخصیت‌های مختلف را در سیر تشکیل مجلس خبرگان قانون اساسی و تصویب قانون اساسی و متمم آن مطالعه خواهید فرمود. آگاهی و آشنایی با این مواضع و بایستی که بحث‌های اساسی قانون اساسی داشت، درس‌ها و عبرت‌های فراوانی برای ملت و نسل جوان خواهد داشت که کم‌ترین آن پیشگیری از دو بار گزیده شدن از یک سوراخ است که در نهایت، یکی از نشانه‌های مؤمن عنوان شده است. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی هنری قدر ولایت